

Dzwonkowski, Konrad

Rola i zadania dyrektora w realizacji zasad bezpieczeństwa i higieny pracy w szkole

---

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 15, 209-218

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rola i zadania dyrektora w realizacji zasad bezpieczeństwa i higieny pracy w szkole

1. Wstęp

Zgodnie z § 2.1. Rozporządzenia... [1] “Dyrektor szkoły jest zobowiązany do zapewnienia uczniom oraz pracownikom bezpiecznych i higienicznych warunków pracy i nauki w czasie ich pobytu w szkole, jak również podczas zajęć obowiązkowych i nieobowiązkowych, organizowanych przez szkołę poza jej terenem”.

W swojej działalności, dyrektor szkoły współpracuje z innymi osobami, pełniącymi w szkole różne funkcje, oraz kieruje nimi i nadzoruje ich pracę. Kierowanie w znaczeniu szczegółowym odnosi się wyłącznie do powodowania pożądanych działań innych ludzi. Można je również określić jako dążenie członków tworzącego je personelu do zachowywania się w sposób zgodny ze statutowymi celami danej placówki oświatowej. W procesie kierowania szkołą dyrektor oddziałuje nie tylko na podległy mu personel jako całość, ale również na poszczególne jego elementy. Są to uczniowie i nauczyciele, a także pracownicy pionu administracji i obsługi szkoły. W kręgu jego działań znajdują się też rodzice i opiekunowie uczniów oraz przedstawiciele lokalnego środowiska społecznego, utrzymujący ze szkołą mniej lub bardziej ożywione kontakty. Wszystko to czyni jego pracę szczególnie złożoną i odpowiedzialną. Chcąc sprawnie kierować musi on m.in. uwzględnić specyfikę obiektów jego oddziaływania, różnorodność ich elementów, a przede wszystkim niejednakowy charakter ich powiązań ze szkołą. Od dyrektora szkoły wymaga się, by wiedział, do czego zmierza, a także, by umiał swoje koncepcje urzeczywistnić. Powinien uwzględniać racje nauczycieli, pozostałych pracowników szkoły, uczniów i ich rodziców, a nawet wycofywać się z własnego zdania, gdyby istniały po temu uzasadnione powody. Nie może być jednak nigdy biernym wykonawcą woli innych ludzi. Szczególnie ważna jest umiejętność dokonywania trafnego doboru sposobów i form

przekazywania współpracownikom stawianych im wymagań. Ważnym warunkiem właściwego kierowania szkołą jest posiadanie przez dyrektora odpowiedniego zakresu władzy. Źródłem organizacyjnej władzy jest pozycja osoby kierującej w strukturze hierarchicznej organizacji. Zajmowanie miejsca hierarchicznie wyższego wiąże się zazwyczaj z posiadaniem większego zakresu władzy organizacyjnej.

2.Praca i obowiązki dyrektora szkoły jako pracodawcy

a.Troska o bezpieczeństwo i odpowiednie warunki pracy i nauki:

- * zapewnienie odpowiednich pomieszczeń do nauki i pracy dla określonej liczby uczniów i pracowników;
- * utrzymywanie budynków, pomieszczeń oraz terenu szkolnego w stanie zapewniającym bezpieczne warunki pracy i nauki;
- * utrzymywanie maszyn i urządzeń technicznych w takim stanie, aby zapewniały bezpieczeństwo użytkowania i uwzględniały zasady ergonomii;
- * kontrola stanu budynków, wyposażenia, urządzeń technicznych i terenu szkoły;
- * wyłączanie z użycia na zajęciach maszyn i urządzeń nieodpowiadających obowiązującym normom i przepisom lub będących w stanie zagrażającym bezpieczeństwu;
- * utrzymywanie w stałej sprawności sprzętu ochrony przeciwpożarowej;
- * przeprowadzanie okresowych przeglądów stanu technicznego budynku i instalacji.

b. Dbanie o bezpieczeństwo nauczycieli i pracowników szkoły:

- * zapoznanie pracowników z ryzykiem zawodowym i zasadami ochrony przed zagrożeniami;
- * przeszkolenie pracowników w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy;
- * stosowanie środków zapobiegających chorobom zawodowym;
- * kierowanie pracowników na badania lekarskie, niedopuszczanie do pracy bez aktualnych orzeczeń lekarskich;
- * dostarczanie pracownikom niezbędnych środków do utrzymania higieny osobistej oraz środków do udzielania pierwszej pomocy;
- * dostarczenie pracownikom nieodpłatnie środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego;
- * utworzenie służby bezpieczeństwa i higieny pracy, jeżeli w szkole zatrudnionych jest więcej niż 10 pracowników;
- * powołanie komisji bezpieczeństwa i higieny pracy, jeżeli w szkole jest zatrudnionych więcej niż 50 pracowników;

* prowadzenie ewidencji wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

c. Troska o bezpieczeństwo uczniów i wychowanków:

* nadzorowanie działalności personelu szkoły na zajęciach lekcyjnych i pozalekcyjnych w zakresie stosowania zasad bezpieczeństwa i higieny pracy;

* kontrola organizacji zajęć i warunków pracy uczniów;

* ustalenie, przy współudziale rady pedagogicznej, przepisów wewnętrznych, które, w warunkach danej szkoły, są niezbędne do utrzymania wymaganego stanu bezpieczeństwa i higieny pracy;

* wprowadzenie niezbędnych regulaminów szkoły, pracowni, warsztatów i zajęć;

* spowodowanie zmiany miejsca lub czasu zajęć, odwołanie lub przerwanie zajęć w wypadku ujawnienia stanu zagrożenia bezpieczeństwa uczniów lub innych osób;

* organizacja opieki zdrowotnej nad uczniami;

* prowadzenie ewidencji wypadków uczniowskich;

* organizacja edukacji uczniów w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego.

d. Planowanie i profilaktyka:

* planowanie czynności i środków niezbędnych do pełnej realizacji ustalonych zasad bezpieczeństwa i higieny pracy;

* wykonywanie zarządzeń i zaleceń wydawanych przez organy nadzoru nad warunkami pracy;

* analizowanie samodzielnie lub przy współpracy komisji, wypadków uczniów i pracowników szkoły celem ustalenia i stosowania skutecznych sposobów zapobiegania wypadkom w przyszłości.

3. Ustalanie obowiązków w zakresie bhp dla nauczycieli i pracowników

Nauczyciel jest zobowiązany do znajomości i przestrzegania zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, udziału w szkoleniach z zakresu bhp i ppoż., oraz troski o bezpieczeństwo uczniów. Zobowiązany jest również do posiadania regulaminów porządkowych w pracowniach, warsztatach, salach gimnastycznych, basenach oraz tych rodzajach zajęć, gdzie istnieje zwiększone ryzyko wypadku. Ponadto nauczyciel powinien umieć udzielić pierwszej pomocy przedlekarskiej.

W szczególności nauczyciel jest zobowiązany:

* znać przepisy i zasady bezpieczeństwa i higieny pracy, brać udział w szko-

- leniach i instruktażu z tego zakresu oraz poddawać się wymaganym egzaminom sprawdzającym;
- * wykonywać prace w sposób zgodny z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy oraz stosować się do wydawanych w tym zakresie poleceń i wskazówek przełożonych;
  - * dbać o należyty stan urządzeń i sprzętu oraz o porządek i ład w miejscu pracy;
  - * stosować środki ochrony zbiorowej a także używać przydzielonych środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego zgodnie z ich przeznaczeniem;
  - * poddawać się wstępnym, okresowym i kontrolnym oraz innym zaleconym badaniom lekarskim i stosować się do wskazań lekarskich;
  - * niezwłocznie zawiadomić przełożonego o zauważonym w zakładzie pracy wypadku albo zagrożeniu życia lub zdrowia ludzkiego oraz ostrzec współpracowników, a także inne osoby znajdujące się w rejonie zagrożenia, o grożącym im niebezpieczeństwie;
  - * współdziałać z pracodawcą i przełożonymi w wypełnianiu obowiązków dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy.

Wszędzie tam, gdzie organizatorem jest szkoła, ona odpowiada za bezpieczeństwo dzieci i młodzieży, a konkretnie prowadzący zajęcia nauczyciel lub wychowawca. W tym miejscu należy wspomnieć o obowiązku rzetelnego pełnienia dyżurów przez nauczycieli na przerwach. Zadaniem dyrektora jest opracowanie takiej organizacji dyżurów, aby wszystkie obszary szkoły, na których przebywają uczniowie w czasie przerw, były pod obserwacją nauczycieli. Dyżury nauczycieli, jako dodatkowe obowiązki, powinny być rozkładane równomiernie. Obowiązkiem dyrektora szkoły jest kontrola i egzekwowanie tego obowiązku. Nauczyciele winni mieć świadomość odpowiedzialności za zdrowie i bezpieczeństwo uczniów. Nic nie usprawiedliwia nieobecności nauczyciela na dyżurze. W przypadkach koniecznych nauczyciel winien zorganizować sobie zastępstwo. Za bezpieczeństwo ucznia, którego zwalniamy z lekcji do domu i nie powiadamiamy o tym wcześniej rodziców, odpowiedzialność ponosi szkoła, której rodzice powierzają dziecko i wiedzą, zgodnie z planem lekcji, jaki czas ma przebywać w szkole i o której ma wrócić do domu.

Ustalając obowiązki nauczyciela należy podkreślić, że:

- * w czasie zajęć z wychowania fizycznego oraz w czasie zawodów sportowych organizowanych przez szkołę uczniowie nie mogą pozostawać bez nadzoru osób do tego upoważnionych;
- * w czasie prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego należy zwracać spe-

cialną uwagę na stopień aktualnej sprawności fizycznej i wydolności organizmu uczniów, dobierając ćwiczenia o odpowiednim zakresie intensywności;

- * uczestnicy zajęć, uskarżający się na złe samopoczucie lub dolegliwości, powinni być zwolnieni w danym dniu z wykonywania planowanych ćwiczeń i, w miarę potrzeby, kierowani do lekarza;
- * ćwiczenia powinny być przeprowadzane z zastosowaniem metod i urządzeń zapewniających bezpieczeństwo ćwiczących;
- * urządzenia sportowe oraz sprzęt, stanowiący wyposażenie sali gimnastycznej i boiska szkolnego, powinny zapewniać bezpieczne korzystanie z tych urządzeń i sprzętu; w szczególności bramki do gry oraz konstrukcje podtrzymujące tablice z koszem powinny być przymocowane na stałe do podłoża; stan techniczny i przydatność tych urządzeń i sprzętu powinny być sprawdzane przed każdymi zajęciami;
- * w wycieczkach turystyczno-krajoznawczych nie mogą brać udziału uczniowie, w stosunku do których istnieją przeciwwskazania lekarskie;
- * opiekun wycieczki zobowiązany jest sprawdzać stan liczebny uczniów przed wyruszeniem z każdego miejsca pobytu, w czasie zwiedzania, przejazdu oraz po przybyciu do punktu docelowego.

Wyznaczenie tzw. czasu wolnego na wyjazdach i wycieczkach nie zwalnia nauczyciela od odpowiedzialności za uczniów. Nauczyciel odpowiada za uczniów od momentu zbiórki przed wyjazdem do ustalonego miejsca powrotu. Indywidualne życzenia rodziców dotyczące odbioru dzieci w punkcie innym niż ustalony w programie wycieczki, uwzględnia się na ich pisemną prośbę. Za bezpieczeństwo uczestników wycieczki odpowiedzialność ponoszą kierownik wycieczki i opiekunowie.

4. Program szkolenia nauczycieli w zakresie bhp

Podstawowym celem szkolenia jest nauczenie uczestników umiejętności rozpoznawania zagrożeń oraz szacowania i ograniczania ryzyka zawodowego w szkole, pod kątem zapewnienia bezpieczeństwa dla siebie i uczniów powierzonych opiece szkoły. Tematyka bezpieczeństwa pracy i nauki powinna być systematycznie omawiana na zebraniach rad pedagogicznych i komisji przedmiotowych. Nauczyciele powinni wykorzystywać umiejętności natychmiast. Jeżeli pomiędzy szkoleniem a zastosowaniem nastąpi duża luka, trudno się dziwić, że jakaś umiejętność zaniknie. Z tej właśnie przyczyny przeglądy procedur i instrukcji bezpieczeństwa, oraz ćwiczenia ewa-

kuacji na wypadek pożaru najlepiej wykonywać regularnie. W ustaleniu potrzeb szkoleniowych należy w szczególności wziąć pod uwagę:

- * treści programowe określone rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Socjalnej;
- * opinie na temat błędów, wad, nieprawidłowości i zaniedbań proceduralnych przekazane przez inspektorów pracy Państwowej Inspekcji Pracy lub przedstawicieli innych organów państwowych, społecznego i administracyjnego nadzoru nad warunkami pracy i nauki w szkole, a także informacje uzyskane od organu prowadzącego lub nadzorującego szkołę;
- * opinie, wnioski i sugestie dyrektora szkoły i nauczycieli;
- * dokumentację powypadkową, zalecenia powypadkowe, uwzględniając rodzaje popełnianych błędów przez nauczycieli, oraz przyczyny ich popełniania;
- * dokumentację chorób zawodowych nauczycieli;
- * wyniki testu wstępnego.

Szkolenie powinno być zorganizowane w formie seminarium, samoszkolenia kierowanego lub szkolenia na odległość, wspomaganego komputerowo. Należy preferować te formy, ponieważ stwarzają one nauczycielom możliwość zdobycia lub uzupełnienia wiedzy w dziedzinie bhp, bez konieczności przerywania lekcji i odrywania się od obowiązków szkolnych.

W związku z powyższym dyrektor szkoły powinien:

- * zadbać o opracowanie szczegółowego programu szkolenia nauczycieli w zakresie bhp, ściśle związanego z materialnym środowiskiem pracy, w którym działają nauczyciele; program musi uwzględniać potrzeby i możliwości nauczycieli uczących różnych przedmiotów, na różnych poziomach, często w wąskiej dziedzinie;
- * zapewnić wyposażenie w pomoce dydaktyczne niezbędne do właściwej realizacji zaplanowanych ćwiczeń; treningów i projektów;
- * zapewnić uczestnikom możliwość praktycznego korzystania z pomocy dydaktycznych;
- * zagwarantować właściwy przebieg szkolenia oraz prowadzenia dokumentacji szkoleniowej;
- * zapewnić warunki lokalowe do prowadzenia szkolenia;
- * przestrzegać zasad higieny nauczania;
- * zatrudnić wykładowców o wysokich kwalifikacjach odpowiednich do realizacji założonych celów szkoleniowych.

Czas trwania szkolenia podstawowego dla nauczycieli powinien wynosić:

- * minimum 18 godzin zajęć lekcyjnych, w przypadku szkolenia podstawowego nauczycieli;
- * minimum 10 godzin zajęć lekcyjnych, w przypadku szkolenia okresowego nauczycieli.

Częstotliwość przeprowadzania szkolenia okresowego, a także czas trwania tego szkolenia określa dyrektor szkoły - jako pracodawca. W przypadku nauczycieli wychowania fizycznego, techniki, informatyki, chemii, fizyki oraz innych specjalności związanych z występowaniem zwiększonego ryzyka wypadkowego na zajęciach z młodzieżą szkolną zaleca się przeprowadzenie szkoleń okresowych w krótszych odstępach czasu. Podczas realizacji szkolenia należy podkreślać, iż problematyka bezpieczeństwa i higieny pracy powinna być uwzględniona przez nauczycieli w czasie zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych we wszystkich typach szkół. Zgodnie z przepisami kodeksu pracy nie wolno jest dopuścić nauczyciela do pracy, w sytuacji kiedy nie posiada on dostatecznej znajomości przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny pracy. Szkolenie nauczycieli w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy winno być rozumiane jako doszktałcanie i doskonalenie zawodowe.

5. Przyczyny wypadków uczniów

Do najważniejszych przyczyn mogących wywołać okoliczności grożące wypadkiem ucznia w szkole zaliczamy:

- * przyczyny techniczne, wynikające z błędów w konstrukcji lub wad materiałowych, jak również niestarannego wykonania obiektów szkolnych, sprzętu lub wyposażenia;
- * niewłaściwe zachowanie się uczniów, reagujących nieprawidłowo na wydarzenia zachodzące w ich otoczeniu; powodowane to być może niebezpiecznymi postawami, emocją, strachem, zmęczeniem;
- * sytuacje wynikające z zagrożeń psychofizycznych;
- * przyczyny losowe, których nie można przewidzieć, a które zdarzyć się mogą podczas wycieczek lub zajęć o zwiększonym poziomie ryzyka;
- * przyczyny żywiołowe, uwarunkowane gwałtownym przebiegiem zmian stanów pogody.

Często powodem wypadku jest cały splot okoliczności, na które składa się lekkomyślność, brak przeszkolenia zarówno nauczycieli jak i uczniów,

nieodpowiedni sprzęt lub ubiór. W turystyce zdarzyć się może, że wypadek i obciążenia powodowane są winą samego poszkodowanego ucznia. Częściej jednak mamy do czynienia ze sprawcami wypadku. Sprawcą wypadku może być np. kierowca autokaru, doprowadzający do kolizji z innym użytkownikiem drogi, pieszy, który niespodziewanie wtargnął na jezdnię itp. W szkole można się spotkać bardzo często z tzw. niebezpiecznym zachowaniem, powodującym nieszczęśliwe wypadki. Zachowanie niebezpieczne wynika często z lekceważenia przepisów bezpieczeństwa, brawury, lekkomyślności, podejmowania zbędnego ryzyka lub braku logicznego rozumowania. Eliminowanie niebezpiecznego zachowania gwarantuje w istotnym stopniu poprawę bezpieczeństwa. Zasady bezpiecznego zachowania wynikają z wiedzy teoretycznej i praktycznych umiejętności każdego nauczyciela. Odmianą niebezpiecznego zachowania jest popełnianie niebezpiecznych błędów. W szkole błędy takie polegają np. na niewłaściwej ocenie kondycji uczniów, nieuwzględnianiu na wycieczce zmian pogodowych, wyboru niewłaściwej metody nauczania itd. Niebezpieczny błąd jest więc działaniem niezgodnym z zasadami i regułami postępowania, prowokującym wypadek. Reasumując należy stwierdzić, że obowiązkiem nauczycieli i pozostałych pracowników szkoły jest znajomość i przestrzeganie podstawowych zasad bhp. Natomiast obowiązkiem dyrektora jest egzekwowanie w/w przestrzegania i zaznajamiania z nowymi przepisami dotyczącymi zasad bhp.

6. Ochrona przeciwpożarowa

Zgodnie z art. 4 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej, właściciel, zarządca lub użytkownik budynku, obiektu lub terenu (dyrektor szkoły), zapewniając jego ochronę przeciwpożarową, obowiązany jest w szczególności:

- * przestrzegać przeciwpożarowych wymagań budowlanych, instalacyjnych i technologicznych;
- * wyposażyć budynek, obiekt lub teren w sprzęt pożarniczy i ratowniczy oraz środki gaśnicze zgodnie z obowiązującymi zasadami;
- * zapewnić osobom przebywającym w budynku, obiekcie lub na terenie bezpieczeństwo i możliwość ewakuacji;
- * przygotować budynek, obiekt lub teren do prowadzenia akcji ratowniczej;
- * ustalić sposoby postępowania na wypadek pożaru, klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia.

Obowiązkiem kierownika obiektu użyteczności publicznej jest wykonanie instrukcji bezpieczeństwa pożarowego. Powinna ona określać:

- potencjalne źródła powstania pożaru i drogi jego rozprzestrzeniania;
- zasady zapobiegania możliwości powstania pożaru;
- zasady zabezpieczania prac niebezpiecznych pożarowo;
- zasady wyposażania obiektów w podręczny sprzęt gaśniczy;
- zasady postępowania na wypadek powstania pożaru;
- zasady prowadzenia ewakuacji;
- zasady prowadzenia szkolenia pracowników w zakresie ochrony przeciwpożarowej.

Do zapoznania się z instrukcją i przestrzegania jej ustaleń zobowiązani są wszyscy pracownicy, bez względu na rodzaj wykonywanej pracy i zajmowane stanowisko. Przyjęcie do wiadomości postanowień instrukcji pracownicy potwierdzają w oświadczeniu własnoręcznym podpisem, które powinno być włączone do akt osobowych pracownika. Do podstawowych obowiązków wszystkich pracowników szkoły należy zapobieganie możliwości powstania pożaru. W przypadku wystąpienia zagrożenia powodującego konieczność przeprowadzenia ewakuacji osób i mienia ze wszystkich obiektów, decyzję o podjęciu ewakuacji podejmuje dyrektor szkoły lub jego zastępca. Zaleca się przeprowadzanie praktycznego sprawdzania możliwości ewakuacji uczniów, z częstotliwością ustaloną przez dyrektora szkoły. Zagadnienia dotyczące warunków i sposobów bezpiecznej ewakuacji ludzi z budynku szkoły, powinny być uwzględnione w programach nauczania. Zapoznajamianie pracowników z przepisami przeciwpożarowymi należy realizować w formie szkoleń, których celem jest zapoznanie szkoły z postanowieniami instrukcji bezpieczeństwa pożarowego, a w szczególności z:

- * zagrożeniem pożarowym występującym w budynkach lub pomieszczeniach szkoły;
- * przyczynami powstania i rozprzestrzeniania się pożarów;
- * sposobami eliminacji zagrożenia pożarowego;
- * przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej;
- * zadaniami i obowiązkami pracowników w zakresie zapobiegania pożarom;
- * zadaniami i obowiązkami pracowników w wypadku powstania pożaru;
- * warunkami prowadzenia ewakuacji osób i mienia;
- * zasadami użycia podręcznego sprzętu gaśniczego i urządzeń przeciwpożarowych.

Szkoleniem objęci są wszyscy pracownicy szkoły, których obowiązkiem jest uczestnictwo w szkoleniu. Przeprowadzenie szkolenia przeciwpożarowego jest dokumentowane.

Bibliografia:

- [1] Rozporządzenie MEN z dnia 17 VIII 1992 r. (Dz.U.1992/65/ 331, 1996/119/562) w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny w szkołach i placówkach publicznych.
- [2] Kobyliński Władysław: Podstawy organizacji i kierowania w oświacie.- Wyd. 2 rozsz.- Warszawa: Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, 1996.- 307s.
- [3] Poradnik BHP dyrektora szkoły. Ministerstwo Edukacji Narodowej.- 1998, 96 s.
- [4] Poradnik dyrektora szkoły w zakresie organizowania dla nauczycieli różnych form szkolenia bhp/ Ministerstwo Edukacji Narodowej.- Warszawa, 1999.- 75s.
- [5] Wytyczne w zakresie ochrony przeciwpożarowej oraz wzór instrukcji bezpieczeństwa pożarowego dla obiektów szkół/ Ministerstwo Edukacji Narodowej - Warszawa, 1997, 63s.